

990305-2

Konrad Lorenz poznamenává hned zkraje, že byl „od začátku přesvědčen, že zvířata jsou také lidmi“ (s. 16). To je opět jedna z formulací, které mají pozitivní význam v určitém kontextu, ale pokud je vtáhneme do jiného, nejen ztrácejí svou pravdivost, ale stávají se dokonce nebezpečnými. Především tu vidím nebezpečí, že člověk je snižován na úroveň zvířete prostě už tím, že je relativizován jeho status. Jestliže platí, že člověk není (pouhé) zvíře, platí nutně také obráceně, že zvíře není (celý) člověk. Zajisté, je to velké varování, když zjistíme (právě s pomocí Konrada Lorenze), že husy se v některých ohledech chovají jako lidé. To přece nutně znamená, že také obráceně se lidé (někdy) chovají jako husy. Takové zjištění však má svůj význam jako varování: lidé by se neměli chovat jako husy. Pokud se tak opravdu někdy chovají, je to na pováženou. Nebezpečí však hrozí také z druhé strany: na zvířata nesmíme klást úkoly, jaké lze očekávat od lidí. Už jen pro náležité pochopení zvířete je třeba se vyvarovat antropomorfismů. To není jen věc jiného „jazyka“, jiných reakcí na tytéž podněty apod. Lidé se často nedovedou náležitě chovat ani k dětem a staví je před nároky, jež jsou pro ně zcela nepřiměřené. Ale přece jen tu zůstává nepochybná perspektiva, že se z nich jednou stanou lidé. U zvířat tato perspektiva naprosto chybí – ke zvířatům se nesmíme chovat jako k dětem, i když někdy nás to tímto směrem svádí. Důležitý je respekt: každé zvíře musíme respektovat jako živé individuum, jako osobnost. Pokud třeba mezi zvířaty téhož druhu nerozpoznáme jejich odlišné osobnosti, znamená to mimo jiné také to, že je dost nerespektujeme (a zvířata na to také dovedou reagovat). Nemyslím, že tu jde o jakousi „posvátnost života“ (jak se o ní o kousek dál zmiňuje zase Popper). To už je pro mne nestravitelná, věcně nezpůsobilá interpretace toho, čemu raději říkám respektu k životu – a lépe řečeno: ke každé živé bytosti. Tento respekt musí mít různé podoby právě podle povahy živé bytosti, nemůže být zakotven v nějakém generálním uznávání posvátnosti života vůbec. Jako tvor, živící se jinými tvory, je na tom člověk – na rozdíl od rostlin, které jsou schopny se živit také minerály – stejně jako každý živočich: je odkázán na jiné tvory jako na potravu. Respekt k druhým živým bytostem neznámá a nemůže pro člověka znamenat jejich naprostou nedotknutelnost. A konzumace jiných živých tvorů (resp. jejich částí, jakkoli upravených) nemůže být „ospravedlňována“ rituálně, tj. jako posvátný úkon. To bylo možné v jiných, většinou velmi starých dobách, ale pro dnešního člověka evropsky myslícího (a jednajícího) to je nemožné, nemá-li to znamenat krok zpět. Na místo rituálních úkonů nastupuje lidská odpovědnost. Respekt k živým tvorům znamená právě respekt k tomu, že na sebe jsou odkázáni a že celé jejich chování, ano i reflexní a instinktivní atd. vybavení je založeno na nesmírně dlouhém spoluzití a nalezení či spíše stále pokračujícím nalézání rovnováhy jistého typu. Člověk tuto rovnováhu nesmí narušovat, aniž by věděl, co dělá, a aniž by byl schopen kontrolovat, k čemu to ve vzdálené budoucnosti může vést. To znamená, že především musí porozumět fungování biotopů a biosféry, chování jednotlivých organismů a celých jejich generací a společenství, má-li mít ponětí o tom, co svými zásahy ovlivňuje, čemu napomáhá a co brzdí nebo dokonce ničí. Jeho zásahy by neměly mít „pandemické“ cíle (jako kdysi třeba pokusy o eradikaci některých chorob, např. malárie nebo tuberkulózy apod. likvidací příslušného agens), dokud se v menších akcích nepřesvědčí o tom, co vlastně všechno s sebou přináší ten typ prostředků, jichž používá. (V případě malárie to bylo znečištění rozsáhlých oblastí dlouhodobě působícím DDT, apod.). Jedním z nejdůležitějších aspektů legitimního respektu k živým bytostem a vůbec k biosféře je vědomí mezí, které si člověk při všem svém podnikání musí stanovovat. Tyto meze nejsou ničím posvátným, ale mohou se – víme-li, co děláme – posunovat, ale vždycky jen k dalším mezím, nikdy k žádným „konečným cílům“. Když o něco dále Lorenz cituje Manfreda Eigena, který praví,

že „je to hra všeho se vším“, pak musí být nám lidem vždycky jasno, že sice do této hry smíme vstoupit (nikoliv se z ní stahovat, jak si to představují někteří ekologičtí fundamentalisté), ale že musíme vskutku hrát spolu s ostatními, tj. že musíme jednak dodržovat nějaká pravidla (podle svého nejlepšího poznání a také svědomí), zejména však, že se nesmíme pokoušet o zrušení této hry a její nahrazení hrou novou, jinou.

(Praha, 990305-2.)